نظریه‌ی زبان‌ها و ماشین‌ها

درس‌نامه‌ی ۳

کاظم فولادی
http://kazim.fouladi.ir

ویراست اول: ۱۳۸۵
ویراست دوم: ۱۳۸۷
ویراست سوم: ۱۳۹۳

فهرست مطالب

۳ زبان‌های منظم و گرامرهای منظم

Regular Languages and Regular Grammars

- یک زبان منظم زبانی است که برای آن یک پذیرنده‌ی متناهی (FA) موجود باشد.
- هر زبان منظم می‌تواند توسط یک DFA یا NFA توصیف شود.

۳-۱ عبارت‌های منظم

برای نمایش رشته‌های یک زبان منظم، روش‌های گوناگونی وجود دارد، اما مشکل بیشتر آنها، شلوغ بودن بازنمایی است. عبارت‌های منظم، روشی مناسب برای نمایش زبان‌های منظم پیشنهاد می‌کند.

۳-۱-۱ تعریف رسمی عبارت منظم

تعریف عبارت منظم **(regular expression)**. فرض می‌کنیم که Σ یک الفبای داده شده باشد:

۱) $\varnothing$، λ و a $(a \in \Sigma)$ عبارت‌های منظم هستند (عبارات منظم ابتدایی).

۲) اگر $r_۱$ و $r_۲$ دو عبارت منظم باشند،

- $r_۱ + r_۲$
- $r_۱ . r_۲$
- $r_۱^*$
- $(r_۱)$

هم عبارات منظم هستند.

۳) یک رشته عبارت منظم است، اگر و فقط اگر بتوان آن را از ترکیب عبارات منظم ابتدایی با بکارگیری تعداد متناهی قانون ۲ به دست آورد.

مثال

هر یک از موارد زیر، یک عبارت منظم روی الفبای $\Sigma = \{a, b, c\}$ است:

$$(a + bc)^*, \quad (a + bc)^*(c + \varnothing)$$

۳-۱-۲ زبان متناظر با یک عبارت منظم

اگر r یک عبارت منظم باشد، $L(r)$ زبان مرتبط با r است و مطابق جدول زیر تعریف می‌شود:

$L(\varnothing) = \varnothing$
$L(\lambda) = \{\lambda\}$
$L(a) = \{a\} \qquad , a \in \Sigma$
$L(r_1 + r_2) = L(r_1) \cup L(r_2)$
$L(r_1 . r_2) = L(r_1) . L(r_2)$
$L((r)) = L(r)$
$L(r^*) = (L(r))^*$

◄ **تذکر** عبارت منظم r^+ به صورت $r.r^*$ و عبارت منظم $r^?$ به صورت $r + \lambda$ تعریف می‌شود.

◄ **تذکر** برای اجتناب از پرانتزگذاریهای زیاد، از تقدم عملگرها استفاده می‌کنیم: بالاترین تقدم مربوط به بستار ستاره‌ای و پس از آن الحاق و سپس اجتماع می‌باشد.

مثال

زبان متناظر با عبارت منظم $a^*.(a+b)$ عبارت است از:

$$L(a^*.(a+b)) = L(a^*).L(a+b) = (L(a))^*.(L(a) \cup L(b)) = \{a\}^*.\{a,b\}$$

مثال

مجموعه‌ی تمام رشته‌های روی الفبای $\{a,b\}$ که به a یا bb ختم می‌شوند، با عبارت منظم زیر توصیف می‌شود:

$$(a+b)^*(a+bb)$$

مثال

مجموعه‌ی تمام رشته‌های روی الفبای $\{a,b\}$ که با تعداد زوجی a آغاز می‌شوند و پس از آن به تعداد فردی b ختم می‌شوند، با عبارت منظم زیر توصیف می‌شود:

$$(aa)^*(bb)^*b$$

مثال

مجموعه‌ی تمام رشته‌های روی الفبای $\{۰, ۱\}$ که حداقل یک زوج صفر متوالی در آن‌ها وجود دارد، با عبارت منظم زیر توصیف می‌شود:

$$(۰ + ۱)^*۰۰(۰ + ۱)^*$$

زبان متناظر با این عبارت منظم به صورت زیر بیان می‌شود:

$$L = \{w_۱۰۰w_۲ : w_۱, w_۲ \in \{۰, ۱\}^*\}$$

مثال

مجموعه‌ی تمام رشته‌های روی الفبای $\{۰, ۱\}$ که هیچ زوج صفر متوالی در آن‌ها وجود ندارد، با عبارت منظم زیر توصیف می‌شود:

$$(۱ + ۰۱)^*(۰ + \lambda)$$

۳-۱-۳ هم‌ارزی عبارت‌های منظم

تعریف **هم‌ارزی دو عبارت منظم.** دو عبارت منظم را هم‌ارز (معادل) گویند اگر و فقط اگر زبان‌های متناظر با آنها برابر باشند.

$$\boxed{r_۱ = r_۲ \quad \textbf{iff} \quad L(r_۱) = L(r_۲)}$$

مثال

دو عبارت منظم زیر با یکدیگر هم‌ارز هستند، زیرا زبان‌های متناظر با آنها مساوی است.

$$(۱ + ۰۱)^*(۰ + \lambda) = (۱^*۰۱۱^*)^*(۰ + \lambda) + ۱^*(۰ + \lambda)$$

هر دوی این عبارت‌ها بیان می‌کنند که دو صفر متوالی در این رشته‌ها نمی‌تواند وجود داشته باشد.

چند رابطه برای هم‌ارزی عبارت‌های منظم فرض می‌کنیم r و s عبارت‌های منظم روی الفبای Σ باشند.

- $(r+s)^* = (r^* + s^*)^*$
- $(r+s)^* = (r^* + s)^*$
- $(r+s)^* = (r + s^*)^*$
- $(r+s)^* = (r^* s^*)^*$
- $(r+s)^* = r^*(sr^*)^*$
- $(r+s)^* = s^*(rs^*)^*$
- $(r+s)^* = (r^*s + rs^*)^*$

- $(rs)^*r = r(sr)^*$
- $r^*r^* = r^*$
- $(r^*)^* = r^*$

- $L(s) \subseteq L(r) \quad \Rightarrow \quad (r+s)^* = r^*$
- $L(s) \subseteq L(r) \quad \Rightarrow \quad s^* \subseteq r^*$

- $r^+ = r.r^*$
- $r^* = r^+ + \lambda$
- $(r^+)^* = (r^*)^+ = r^*$
- $r^? = r + \lambda$

- $r + \varnothing = r$
- $r\varnothing = \varnothing$
- $\varnothing^* = \lambda$

- $(r+s)^R = r^R + s^R$
- $(rs)^R = s^R r^R$
- $(r^*)^R = (r^R)^*$

۳-۲ ارتباط میان عبارت‌های منظم و زبان‌های منظم

۳-۲-۱ تعیین آتوماتون متناهی متناظر با یک عبارت منظم

قضیه اگر r یک عبارت منظم باشد، برای آن یک λ-NFA وجود دارد که $L(r)$ را می‌پذیرد.

ساخت NFA با گذر تهی از روی عبارت منظم مطابق جدول زیر عمل می‌کنیم:

Regular expression	Finite automaton
$\varnothing$	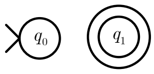
λ	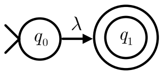
$a \quad (a \in \Sigma)$	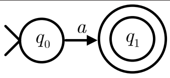
r	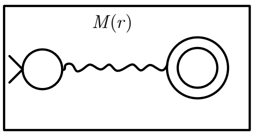
$r_1 + r_2$	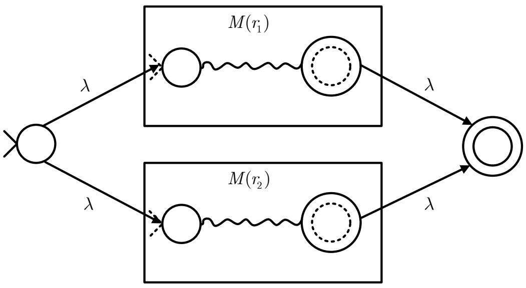
$r_1.r_2$	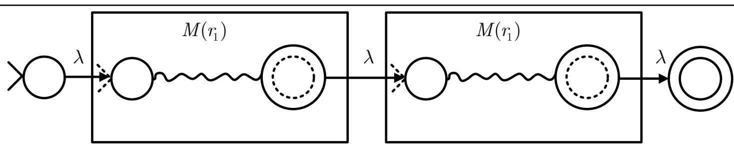
r^*	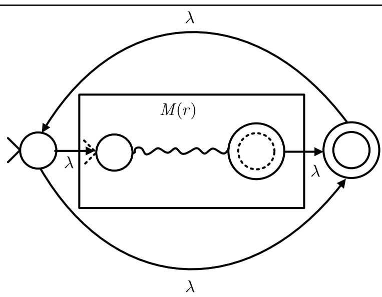

نتیجه اگر r یک عبارت منظم باشد، زبان $L(r)$ منظم است.

۲-۲-۳ تعیین عبارت منظم متناظر با یک آتوماتون متناهی

قضیه اگر L یک زبان منظم باشد، آنگاه عبارت منظم r وجود دارد به طوری که $L = L(r)$.

◄ برای هر زبان منظم یک NFA وجود دارد که آن را می‌پذیرد.
برای هر NFA یک عبارت منظم متناظر با آن وجود دارد.

حل دستگاه معادلات منظم برای یافتن عبارت منظم متناظر با یک آتوماتون متناهی

برای تعیین عبارت منظم متناظر با یک آتوماتون متناهی

- برای هر حالت یک معادله‌ی منظم می‌نویسیم.
  - اگر $q \notin F$ و گذرهای $q_۱ \in \delta(q, a)$ و $q_۲ \in \delta(q, b)$ را داشتیم، معادله‌ی منظم
  $$q = aq_۱ + bq_۲$$
  را به دستگاه اضافه می‌کنیم.
  - اگر $q \in F$ و گذرهای $q_۱ \in \delta(q, a)$ و $q_۲ \in \delta(q, b)$ را داشتیم، معادله‌ی منظم
  $$q = aq_۱ + bq_۲ + \lambda$$
  را به دستگاه اضافه می‌کنیم.
- دستگاه حاصل را با شروع از یک معادله و با جایگذاری حل می‌کنیم و $q_۰$ را می‌یابیم.
  اگر معادله به صورت بازگشتی بود، آن را به کمک قاعده‌ی Arden حل می‌کنیم.
- عبارت منظم متناظر با آتوماتون متناهی در $q_۰$ قرار دارد.

قاعده‌ی Arden

$$x = ax + b \quad \Rightarrow \quad x = a^*b \quad , \lambda \notin L(a)$$

مثال

عبارت منظم متناظر با آتوماتون متناهی غیرقطعی زیر را محاسبه می‌کنیم:

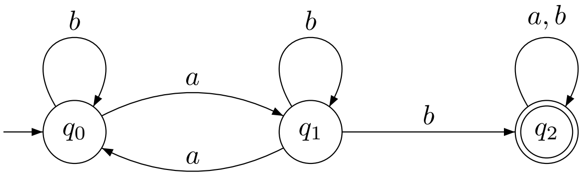

دستگاه معادلات منظم برای آتوماتون فوق به صورت زیر می‌باشد:

$$\begin{aligned} q_0 &= bq_0 + aq_1 \\ q_1 &= bq_1 + aq_0 + bq_2 \\ q_2 &= (a+b)q_2 + \lambda \end{aligned}$$

که با اعمال قاعده‌ی آردن روی معادله‌ی سوم به دست می‌آوریم $q_2 = (a+b)^*$. با جایگذاری عبارت q_2 در معادله‌ی حالت q_1 داریم:

$$q_1 = bq_1 + aq_0 + b(a+b)^*$$

که با اعمال قاعده‌ی آردن روی آن خواهیم داشت:

$$\begin{aligned} q_1 &= b^*(aq_0 + b(a+b)^*) \\ &= b^*aq_0 + b^*b(a+b)^* \end{aligned}$$

با جایگذاری عبارت q_1 در معادله‌ی حالت q_0 داریم:

$$\begin{aligned} q_0 &= bq_0 + ab^*aq_0 + ab^*b(a+b)^* \\ &= (b + ab^*a)q_0 + ab^*b(a+b)^* \end{aligned}$$

که با اعمال قاعده‌ی آردن، به عبارت منظم زیر برای q_0 و آتوماتون مفروض می‌رسیم:

$$q_0 = (b + ab^*a)^*ab^*b(a+b)^*$$

▲

گراف گذر حالت تعمیم‌یافته برای یافتن عبارت منظم متناظر با یک آتوماتون متناهی

تعریف **گراف گذر حالت تعمیم‌یافته (generalized transition graph: GTG).** گراف گذر حالت تعمیم‌یافته، همانند گراف گذر حالت عادی است، با این تفاوت که یال‌های آن با یک عبارت منظم برچسب‌گذاری می‌شود.

مثال ▼

شکل زیر یک گراف گذر حالت تعمیم‌یافته را نشان می‌دهد:

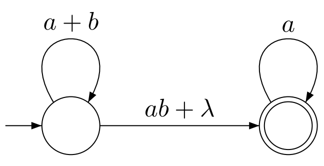

▲

از گراف گذر حالت تعمیم‌یافته می‌توان برای یافتن عبارت منظم متناظر با یک آتوماتون متناهی استفاده کرد.

مثال

گراف گذر حالت زیر با سه حالت

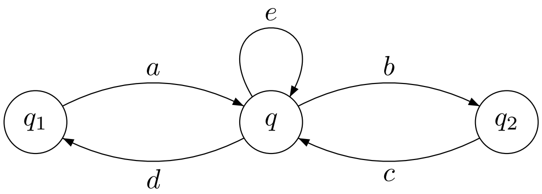

را می‌توان به یک گراف گذر حالت تعمیم‌یافته‌ی زیر با دو حالت تبدیل کرد:

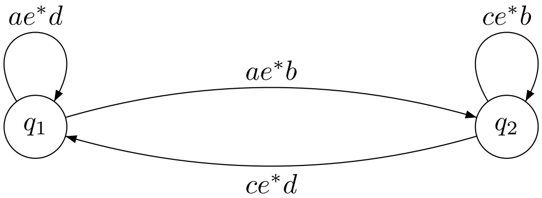

در حالت کلی، از گراف گذر NFA با یک حالت نهایی شروع می‌کنیم. بین تمام رئوس گراف، یال رسم می‌شود. اگر گراف $|V|$ رأس داشته باشد، $|V|^۲$ یال (شامل طوقه‌ها) خواهد داشت. یال‌هایی که در گراف گذر اصلی وجود ندارند، با عبارت منظم $\varnothing$ برچسب‌گذاری می‌شوند. سپس مشابه مثال فوق، بین هر سه حالت، حالت میانی حذف می‌شود. این کار آن قدر تکرار می‌شود تا به گرافی با دو حالت $q_۰$ و q_f برسیم:

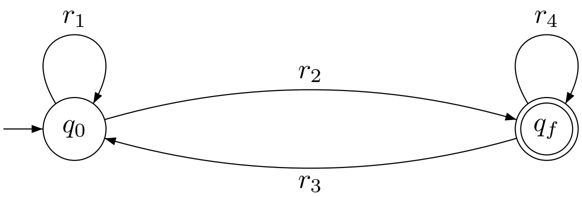

در این صورت، عبارت منظم متناظر با این گراف می‌شود:

$$r = r_۱^* r_۲ (r_۴^* + r_۳ r_۱^* r_۲)^*$$

که بر اساس خواص هم‌ارزی عبارت‌های منظم می‌تواند به صورت زیر هم نوشته شود:

$$r = r_۱^* r_۲ (r_۴ + r_۳ r_۱^* r_۲)^*$$

۳-۲-۳ کاربرد عبارت‌های منظم در توصیف الگوهای ساده

- تحلیل‌گر لغوی در یک کامپایلر
- تطابق الگو (برنامه‌های sed، grep در UNIX)
- ...

۳-۳ گرامرهای منظم

تعریف **گرامرهای خطی از راست و خطی از چپ.** گرامر $G = (V, T, S, P)$ با $A, B \in V$ و $x \in T^*$ را در نظر می‌گیریم.

گرامر خطی از راست *(right linear)* گرامری است که همه‌ی قواعد آن به صورت زیر باشد.

$$A \to xB \quad \text{یا} \quad A \to x$$

گرامر خطی از چپ *(left linear)* گرامری است که همه‌ی قواعد آن به صورت زیر باشد.

$$A \to Bx \quad \text{یا} \quad A \to x$$

تعریف **گرامر منظم.** گرامر منظم، گرامری است که خطی از راست یا خطی از چپ باشد.

◄ **تذکر** **گرامر خطی** گرامری است که در سمت راست همه‌ی قواعد آن حداکثر یک متغیر وجود داشته باشد.

◄ **تذکر** در یک گرامر منظم، حداکثر یک متغیر در سمت راست هر قاعده ظاهر می‌شود و بعلاوه این متغیر باید همواره آخرین نماد یا اولین نماد سمت راست باشد.

◄ **تذکر** هرگرامر منظم، حتماً خطی است؛ اما هرگرامر خطی لزوماً منظم نیست (مانند $S \to aSb \mid \lambda$).

مثال

گرامر زیر یک گرامر خطی از راست است:

$$S \to abS \mid a$$

همچنین گرامر زیر یک گرامر خطی از چپ است:

$$\begin{aligned} S &\to Aab \\ A &\to Aab \mid B \\ B &\to a \end{aligned}$$

و مطابق تعریف هر دوی این گرامرها منظم هستند.

مثال

گرامر زیر یک گرامر منظم نیست:

$$\begin{aligned} S &\rightarrow A \\ A &\rightarrow aB \mid \lambda \\ B &\rightarrow Ab \end{aligned}$$

زیرا نه خطی از راست و نه خطی از چپ است. البته این گرامر خطی است.

قضیه اگر $G = (V, T, S, P)$ یک گرامر خطی از راست باشد، آن‌گاه $L(G)$ یک زبان منظم است.

قضیه اگر L یک زبان منظم بر روی الفبای Σ باشد، آن‌گاه یک گرامر خطی از راست مانند G وجود دارد که $L = L(G)$.

۳-۳-۱ ساخت گرامر خطی از راست از روی آتوماتون متناهی

- برای هر حالت $q_i \in Q$ $(0 \le i \le |Q| - 1)$ یک ناپایانه A_i را در نظر می‌گیریم.
- نماد شروع S را متناظر با حالت اولیه q_0 به صورت A_0 در نظر می‌گیریم.
- اگر $q_j \in \delta(q_i, a)$ در تابع گذر وجود داشت $(a \in \Sigma)$ (مصرف a)، آن‌گاه قاعده‌ی $A_i \rightarrow aA_j$ را به گرامر می‌افزاییم (تولید a).
- اگر $q_j \in \delta(q_i, \lambda)$ در تابع گذر وجود داشت، آن‌گاه قاعده‌ی $A_i \rightarrow A_j$ را به گرامر می‌افزاییم.
- اگر $q_i \in F$، آن‌گاه قاعده‌ی $A_i \rightarrow \lambda$ را به گرامر می‌افزاییم.

مثال

تابع گذر حالت برای NFAی $M = (\{q_0, q_1, q_2, q_f\}, \{0, 1\}, \delta, q_0, \{q_f\})$ به صورت زیر تعریف شده است:

$$\delta(q_0, a) = \{q_0, q_1\}$$
$$\delta(q_1, a) = \{q_2\}$$
$$\delta(q_2, b) = \{q_2\}$$
$$\delta(q_2, a) = \{q_f\}$$

گرامر خطی از راست معادل با این آتوماتون به صورت زیر است:

$$G = (\{A_۰, A_۱, A_۲, A_f\}, \{a, b\}, A_۰, P)$$

δ	P
$\delta(q_۰, a) = \{q_۰, q_۱\}$	$A_۰ \to aA_۰ \mid aA_۱$
$\delta(q_۱, \lambda) = \{q_۲\}$	$A_۱ \to A_۲$
$\delta(q_۲, b) = \{q_۲\}$	$A_۲ \to bA_۲$
$\delta(q_۲, a) = \{q_f\}$	$A_۲ \to aA_f$
$q_f \in F$	$A_f \to \lambda$

▲

۲-۳-۳ ساخت آتوماتون متناهی از روی گرامر خطی از راست

- هر قاعده به صورت $A \to a_۱a_۲\ldots a_k$ با $k \geq ۲$ $(A \in V, a_۱, a_۲, \ldots, a_k \in T)$ را به k قاعده به شکل

$$A \to a_۱B_۱,\ B_۱ \to a_۲B_۲,\ B_۲ \to a_۳B_۳,\ \ldots,\ B_{k-۱} \to a_k$$

تبدیل می‌کنیم که در آن $B_۱$، $B_۲$، $\ldots$، $B_{k-۱}$ ناپایانه‌های جدید هستند.

- هر قاعده به صورت $A \to a_۱a_۲\ldots a_kB$ با $k \geq ۲$ $(A, B \in V, a_۱, a_۲, \ldots, a_k \in T)$ را به k قاعده به شکل

$$A \to a_۱B_۱,\ B_۱ \to a_۲B_۲,\ B_۲ \to a_۳B_۳,\ \ldots,\ B_{k-۱} \to a_kB,$$

تبدیل می‌کنیم که در آن $B_۱$، $B_۲$، $\ldots$، $B_{k-۱}$ ناپایانه‌های جدید هستند.

- هر قاعده به صورت $A \to a$ $(A \in V, a \in T)$ را به دو قاعده به شکل

$$A \to aB, \qquad B \to \lambda$$

تبدیل می‌کنیم که در آن B یک ناپایانه‌ی جدید است (البته، این تبدیل اختیاری است).

- به ازای هر ناپایانه‌ی A_i موجود در گرامر، یک حالت q_i را در نظر می‌گیریم.
- حالت اولیه $q_۰$ را متناظر با نماد شروع S $(A_۰)$ در نظر می‌گیریم.
- یک حالت نهایی q_f را در نظر می‌گیریم.
- اگر قاعده‌ی $A_i \to \lambda$ در گرامر موجود بود، حالت q_i را به مجموعه‌ی حالات نهایی F می‌افزاییم.
- اگر قاعده‌ی $A_i \to aA_j$ در گرامر موجود بود، گذر $q_j \in \delta(q_i, a)$ را به تابع δ می‌افزاییم.
- اگر قاعده‌ی $A_i \to a$ در گرامر موجود بود، گذر $q_f \in \delta(q_i, a)$ را به تابع δ می‌افزاییم.
- اگر قاعده‌ی $A_i \to A_j$ در گرامر موجود بود، گذر $q_j \in \delta(q_i, \lambda)$ را به تابع δ می‌افزاییم.

مثال

گرامر خطی از راست $G = (\{S, A, B, D, E\}, \{a, b, c, d\}, S, P)$ با قواعد تولید زیر داده شده است:

$$
\begin{array}{lcl}
S & \rightarrow & aS \mid bA \\
A & \rightarrow & abA \mid cB \\
B & \rightarrow & cdD \mid \lambda \\
D & \rightarrow & a \mid E \\
E & \rightarrow & abE \mid a
\end{array}
$$

آتوماتون متناهی معادل با آن به صورت زیر است:

$$M = (Q, \{a, b, c, d\}, \delta, q_S, \{q_f\})$$

$S \rightarrow aS$	$S \rightarrow aS$	$\delta(q_S, a) = \{q_S\}$
$S \rightarrow bA$	$S \rightarrow bA$	$\delta(q_S, b) = \{q_A\}$
$A \rightarrow abA$	$A \rightarrow aX$	$\delta(q_A, a) = \{q_X\}$
	$X \rightarrow bA$	$\delta(q_X, b) = \{q_A\}$
$A \rightarrow cB$	$A \rightarrow cB$	$\delta(q_A, c) = \{q_B\}$
$B \rightarrow cdD$	$B \rightarrow cY$	$\delta(q_B, c) = \{q_Y\}$
	$Y \rightarrow dD$	$\delta(q_Y, d) = \{q_D\}$
$B \rightarrow \lambda$	$B \rightarrow \lambda$	$\delta(q_B, \lambda) = \{q_f\}$
$D \rightarrow a$	$D \rightarrow a$	$\delta(q_D, a) = \{q_f\}$
$D \rightarrow E$	$D \rightarrow E$	$\delta(q_D, \lambda) = \{q_E\}$
$E \rightarrow abE$	$E \rightarrow aZ$	$\delta(q_E, a) = \{q_Z\}$
	$Z \rightarrow bE$	$\delta(q_Z, b) = \{q_E\}$
$E \rightarrow a$	$E \rightarrow a$	$\delta(q_E, a) = \{q_f\}$

$$Q = \{q_S, q_A, q_B, q_D, q_E, q_X, q_Y, q_Z\}$$

۳-۳-۳ گرامر خطی چپ و زبان‌های منظم

قضیه اگر $G = (V, T, S, P)$ یک گرامر خطی از چپ باشد، آن‌گاه $L(G)$ یک زبان منظم است.

قضیه اگر L یک زبان منظم بر روی الفبای Σ باشد، آن‌گاه یک گرامر خطی از چپ مانند G وجود دارد که $L = L(G)$.

۳-۳-۴ گرامر منظم و زبان منظم

قضیه زبان L منظم است اگر و فقط اگر گرامر منظمی مانند G وجود داشته باشد که $L = L(G)$.

۳-۴ چند تبدیل روی گرامرها

- هر گرامر خطی از راست G که L را تولید می‌کند، را می‌توان به یک گرامر خطی از چپ G' تبدیل کرد که L^R را تولید کند.

  به این صورت که قواعد به فرم زیر در G

$$A \to xB, \qquad A \to x$$

  به ترتیب به قواعدی به فرم زیر در G' تبدیل می‌شود:

$$A \to Bx^R, \qquad A \to x^R$$

- هر گرامر خطی از چپ G که L را تولید می‌کند، را می‌توان به یک گرامر خطی از راست G' تبدیل کرد که L^R را تولید کند.

  به این صورت که قواعد به فرم زیر در G

$$A \to Bx, \qquad A \to x$$

  به ترتیب به قواعدی به فرم زیر در G' تبدیل می‌شود:

$$A \to x^R B, \qquad A \to x^R$$

۳-۵ روش‌های مختلف برای توصیف زبان‌های منظم

مشاهده کردیم که روش‌های گوناگونی برای توصیف زبان‌های منظم وجود دارد:

- پذیرنده‌ی متناهی قطعی (DFA)
- پذیرنده‌ی متناهی غیرقطعی (NFA)
- عبارت منظم
- گرامر منظم (گرامر خطی راست یا خطی از چپ)

همگی این روش‌ها قدرت یکسانی دارند و تعریف‌های کامل و خالی از ابهامی از زبان‌های منظم ارائه می‌دهند. با استفاده از الگوریتم‌هایی که بررسی شد، هر یک از موارد فوق را می‌توان به دیگری تبدیل کرد.

۳-۶ خانواده‌ی زبان‌های نوع سه: زبان، گرامر و ماشین

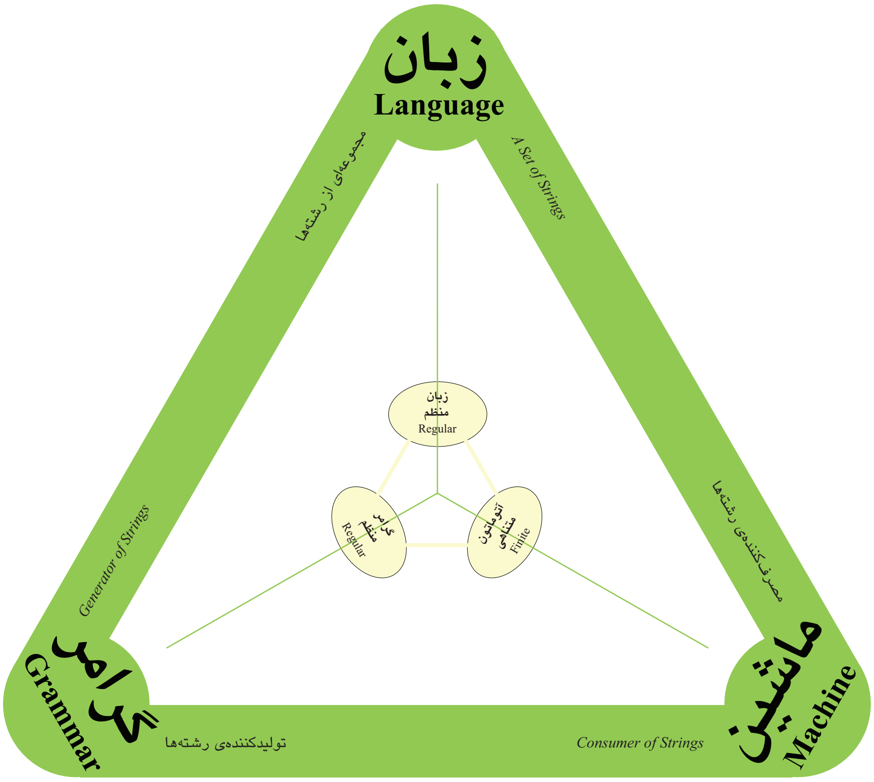

مراجع

[1] P. Linz, **An Introduction to Formal Languages and Automata**, 5th Ed., Jones and Bartletts, 2012.

[2] M. Sipser, **Introduction to the Theory of Computation**, 3rd Ed., Cengage Learning, 2013.